

הלכות תפלה קמזקיו שלג

ואע"פ שהכתוב לוחד אין מכנין אותו לרבים¹ וכאן אומרים בלשון רבים מה שכתוב בלשון יחיד יש אומרים שהטעם הוא מפני שלא אסרו אלא בזמן שמתכוין לקרות או לתרגם שאינו רשאי לשנות מלשון הכתוב אבל כשאומר דרך תפלה ובקשה מותר לשנות הפסוק לפי צורך השקעה ולפי ענין התהנה ובקשה יש אומרים² שהטעם הוא מפני שלא אסרו לשנות אלא כשקורא כל המזמור או כל הענין כסדר ואז אפילו דרך תפלה ובקשה אסור לשנות אבל כשמתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול לשנות מיוחד לרבים ומרבים לחדיד ויש להחמיר בדבריהם שלא לשנות מזמור שלם³ מיוחד לרבים או להופך אפילו דרך תפלה וגם פסוק לא ישנה אלא כשאומרו דרך תפלה ובקשה כמו שנתבאר לסברא הראשונה⁴ (לפי⁵ שאפשר שגם לסברא האחרונה לא התירו אלא בדרך זה):

קין דיני ברכת השנים וכו' ה' סעיפים:

א ברכת השנים⁶ צריך לשאול בה מטר בימות הגשמים ומפני מה קבעו השאלה בברכת השנים מתוך שהיא פרנסה קבועה בברכת פרנסה⁷.

ומתחילין לשאול בארץ ישראל מליל ז' במרחשון⁸ לפי שהיא ארץ הרים⁹ וצריכה לגשמים מיד אחר החג¹⁰ והיה ראוי לשאול בה מיד אחר החג אלא שאיחרו השאלה מ"ו ימים אחר החג כדי שגיע האחרון שבישראל שעלה לרגל לכתוב לנהר פרת¹¹ שהוא מקום ישוב היותר רחוק מירושלים ולא יעצרנו הגשם¹² (ואף לאחר החורבן¹³ היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל כמו שעושים גם היום¹⁴ לפיכך לא בטלו תקנת הכמים שתקנו השאלה בארץ ישראל כו' במרחשון¹⁵).

ובבבב"א¹⁶ וכוונתו בה¹⁷ שאינה ארץ הרים בארץ ישראל¹⁸ וא"צ לגשמים מיד אחר החג מתחילין¹⁹ בליל ס' אחר תקופת תשרי ויום התקופה²⁰ ויום השאלה²¹ הם בכלל הם' נמצא לעולם כ' ימים בין התקופה לשאלה²² שאם התקופה ביום א' השאלה היא בליל ד' וס' יום אלו אין מונין אותם מעת לעת²³ אלא אפילו נפלה התקופה ביום מתחילין לשאול בליל ס' מיום זה.

1. א. ר"ג ריש תענית (ב, א ד"ה ואיכא). ב"ח (שם).
2. משנה תענית י, א ורש"י ר"ה כ"ד. לבוש ס"א. וראה לק"ש ח"כ ע' 54.
3. ראה לק"ש ח"כ ע' 54 ואיך. שלחן המלך ח"א ע' קכ"ז.
4. ר"ג ריש תענית (ב, א סו"ה ואיכא). לבוש סוף ס"א.
5. ראה לק"ש ח"י ע' 197.
6. ראה לק"ש ח"כ שם ע' 55 ובהערות.
7. תענית י, א. מור. לבוש ס"א.
8. ראה רמב"ם פ"ב מנח"ל תפלה המ"ו.
9. יג רש"י תענית שם ד"ה ובגולה. וראה לבוש ס"א. כ"ח.
10. יד ש"ע ס"א.
11. טו תוס' תענית שם ד"ה הלכתא. שבה"ל ס' כא בשם הרי"ד (פסקי תענית י, א). הג"מ הל' תפלה שם אות י. רמ"א פ"א.
12. תענית שם. מור וש"ע ס"א.
13. יז מ"א ס"א.
14. יח ריש תענית ס"ד ד, הובא בפור. עולת תמיד ס"ק ב ברעת הרמ"א שם.

ג תוספתא ור"ף סוף מגילה.
ד מור בשם הרמ"ה ש"ע. וראה לבוש.
ה מור מרא"ש סוף פ"ג ומגילה, ושם בשם הרב רבנו יונה. וראה לבוש.
ו רמ"א.
ז עולת תמיד ס"ק ב. אליה רבה ס"ק ג.
ח ע"י מ"ו ברעת הרמ"א.
סימן קיז
א משנה ברכות לג, א. מור וש"ע ס"א.
ב נמ' ברכות שם. וראה לעיל ס' קיד ס"ו.
ג משנה תענית י, א. רמב"ם פ"ב מנח"ל תפלה המ"ו. מור (ראה ב"ח). ש"ע שם.
ד דברים יא, יא (וראה ברמב"ן ע"פ י). וראה רש"י תענית שם ד"ה ובגולה ור"ה עילא ור"ה תתאי. תשובת ר"י ב"ר יהודה כשבבלי הלקט ס"י כא. ב"ח (ר"ה ומתחילין). ט"ז ס"ק א.
ה ע"י תענית ד, ב. הו"א ולו להו, ורש"י. רמ"ה ריש תענית. רמב"א תענית ד, א (מתחילתו). מאורי תענית

ואנו מנהגינו כבניי בכל בכל מקום¹⁰ ויש שתמהו וחלקו על זה¹¹ אף שאנו הולכים אחרי חכמיי בכל בכל מקום ועושים כמותם במקום שנחלקו חכמיי בכל חכמיי ארץ ישראל¹² מפני שתלמוד בבלי הוא עיקר זהו בדבר איסור והיתר וחייב ופטור וזמנא ומהרה אבל בדבר התלוי בצורך השעה ואין בו שינוי לעבור על דברי תורה ראוי לילך אחר השנים והמקומות והזמן שבבבל שוכנת על מים רבים וא"צ לגשמים עד ס' לתקופה או היה זמן הזרע מאוחר כבבבל אבל בארצות אלו שזמן הזרע הוא מחצי תשרי ואילך הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הזרע שהוא מתקלקל שהענפות והעכברים יאכלוהו כולו למה לא נעשה כבני ארץ ישראל ששואלין הגשמים ב' במרחשון כי כדרך זה אין מחלוקת בין בניי בכל בני ארץ ישראל שיתנו אלו טעם לדבריהם שראוי לעשות כך ואילו נותנים טעם שראוי לעשות כמותן אלא שבבבל היו עושים כפי הצורך להם ובארץ ישראל כפי הצורך להם וכן בכל ארץ שהיא רחבת ידיים¹³ ראוי לעשות בה כפי הצורך לכולה אפילו לשאול גשמים בימות החמה אם צריכים לכולה.

אבל מקומות הצריכים גשמים בימות החמה ואינם נקראים ארץ בפני עצמה¹⁴ כיהודים¹⁵ דמי ושואלין בשומע תפלה שהוא מקום שאלת כל צרכיו של אדם כמו שיתבאר בס' ק"מ¹⁶ אבל בברכת השנים אין ראוי לשנות מטבע הצבור מפני צורך עצמם¹⁷ ולשואל מטר בזמן שהוא מוזק לרוב העולם¹⁸ ואם טעו ושאלו בברכת השנים מחוירין אותם¹⁹ כמו יחיד המועד²⁰ וגם בשומע תפלה אין שואלין אלא כל יחיד לעצמו בתפלת לחש אבל לא אומרים ותן טל ומטר בתפלת הצבור שהיא חזרת הש"ץ אלא מרצין לפניו יתברך בתענית ובסליחות ובמזמורים ופסקים של מטר²¹ ואין הש"ץ משנה ממטבע הצבור לומר בפריש ותן טל ומטר בשומע תפלה.

ולענין הלכה לא נתקבלה סברא זו²² שכבר נהגו מעולם בכל תפוצות ישראל שבחזין לארץ לילך אחר בניי בכל בזה ולפ"ז אם ארץ אחת צריכה לגשמים בימות החמה אפילו היא רחבת ידיים כמו אשכנ"ז בכללה או ספר"ד בכללה²³ ואפילו ארצות רבות רחבת ידיים כיהודים הם ובשומע תפלה ומ"מ אם ארץ אחת כולה צריכה למטר בימות החמה²⁴ ומעוה בה היחוד ושאל מטר בברכת השנים יכול לסמוך על סברא זו בדיעבד²⁵ ואינו מחויב לחזור אלא אם רוצה לחזור ולהתפלל בתורת נרבה (וא"צ לחדש בה דבר בין

בו השלמה סופ"ק תענית. ב"י (ר"ה ויחידים). וראה תר"ו ס"ד ברבנות (ב, תע"א). תוס' ר"ד ע"ז מהרהר תליתאה ה, א.
בז השלמה שם. ר"ל תענית שם (ה, א ר"ה שלחו) הובא במ"א ס"ק ג. וראה ערוך לעיל ס"ק קר ס"ד"ד.
כח דרכי משה בשם הרב רבינו יונה שם. ועיי' בשריע ס"ב.
כט כדלהלן ס"ז ושי"ג.
ל ב"ה. ומ"ז ס"ק ב בדעתו.
לא ראה רא"ש בתשובה כלל ד סוף ס"י. ב"י (ר"ה ומ"ש אבל).
לב שיע"ס"ב. ולענין חצי כדור הרומי עיי' התועודיות תשמ"ב ח"ד ע' 1119. תשנ"ג ח"א ע' 389.
לג מהר"י אבוהב הובא בב"י. רע"א ס"ב. וראה לעיל ס"ק קוד ס"ה בחילוק שבין חזרת לשאלה ברין זה.
לד ראה תהלה לידו ס"ק ג. חקיי הלכות ח"י יב, א.

יט השי' תענית י, א ר"ה תתא. ר"ל ריש תענית (ב, א ר"ה ואימא) ברעת הר"ף הרמב"ם (ראה בס"מ ולח"ט) פ"ב בגל' תפלה דפ"ז"ז. מחזיר ויטרי ס"י כה. ראו"ה תענית ס"י תתמה. וראה תוס' תענית י, א ר"ה הלכא. ונדרים סג, א ר"ה רביעה.
כ רא"ש ריש תענית ס"ד ד (הובא בצור), ובארוכה בתשובה כלל ד ס"י ג, ושם ברעת הרמב"ם בפה"מ תענית פ"א מ"ג. וראה השלמה ריש תענית. הנהגת ס"י נד בשם מנהג רבנוט. מאורי תענית י, א.
כא רא"ש שם (הובא במ"ז ס"ק א).
כב רא"ש בתשובה שם (וישם ברעת הרמב"ם בפה"מ שם). הובא במור.
כג רא"ש שם (וישם ברעת הרמב"ם פ"ב מה"ל תפלה הפ"ז). מור.
כד תענית ד, ב. מור ושי"ע ס"ב.
כה ס"א וש"ג.

הלכות תפלה ק"ז

שלה

שמתפלל על הספק כמו שנתבאר בס' ק"ז¹² וק"ח¹³) וה"ה אם בארצות אלו¹⁴ מעה ויחיד ושאל מטר מ' במרחשון ואיך אינו מחויב לחזור:

ב עד מתי שואלין הגשמים¹⁵ עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח ומשם ואיך פוסקין לשאול כמו¹⁶ שפוסקין להזכיר¹⁷ ואפילו קודם שפוסקין להזכיר¹⁸ כגון שטענה והתחיל כליל יום טוב תפלת חול ונוכר אחר שהתחיל ברכת השנים שהוא צריך לזכור אותה ברכה כמו שיתבאר בס' רס"ח¹⁹ לא יאמר בה ותן מל ומטר שהרי אף להזכיר היה מן הדין להפסיק כליל יום טוב אלא שאחרו עד מוסף משום שאין כל העם מצויים בבית הכנסת כלילה ויהיו אגודות אגודות כמו שנתבאר בס' ק"ד²⁰ א"כ בשאלה שאין הצבור שואלים אף הוא לא ישאל.

וכן אם השאלה היא כליל שבת²¹ ומעה יחיד והתפלל של חול²² לא ישאל כיון שהצבור לא התחילו עדיין שהיחיד נגדר אחר הצבור²³ בכל מקום:

ג ואם שאל מטר אחר יום טוב הראשון של פסח²⁴ בין שנוכר קודם סיום הברכה בין שנוכר אחר²⁵ צריך לחזור לראש הברכה מטעם שנתבאר בס' ק"ד²⁶ ואם לא נזכר עד לאחר התימות ברכות אחרות צריך לחזור לראש ברכת השנים ולזכור משם ואיך כל הברכות על הסדר כמו שיתבאר בס' ק"ט²⁷:

ד אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו²⁸ אפילו אם שאל מל²⁹ שהשאלה אינה הומה להזכרה כששחזכר מל במקום גשם אין מחזירין אותו לפי שהזכרה הוא סידור שבחו של מקום³⁰ והורדת המל היא ג"כ שבה לו כמו הורדת הגשם כמו שנתבאר בס' ק"ד³¹ אבל בשאלה צריך לשאול כל דבר המביאו לידי ברכה הן מל הן גשם ואין מל עולה במקום גשם³².

ומ"מ אם לא שאל מל אין מחזירין אותו³³ ששאלת המל אינו אלא מנהג שחכמים לא חיבו כלל במל לא בשאלה ולא בהזכרה מטעם שנתבאר שם³⁴:

ה אם לא שאל מטר וזכר קודם שהתחיל תקע בשופר שואלו שם³⁵ ונחשב כאלו שואלו בתוך ברכת השנים כמו שנתבאר בס' ק"ד³⁶ ואם נזכר אחר שהתחיל תקע בשופר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה³⁷ משא"כ בהזכרה³⁸ שהוא

נא כ"י בדעת הרמב"ם פ"י נוהל' תפלה ה'ח"ט. רמב"ן הובא בר"ג ריש תענית (א, ב ד"ה הית). הרב רבינו יונה פ"י תפלת השחר (יש, ב ד"ה ואומרים). רא"ש ברכות שם פ"י ד, מור וש"ע שם.
נב ראה לעיל סי' קיב ופי' קוד' ס"א. וראה בסוף הבא.
נג ס"ז וש"ג.
נד מ"ז ס"ק ג. וראה רמב"ן שם.
נה מור, ב"י, שריע ס"ד. וראה המנהגי דני תפלה סי' נו. רמב"א תענית א, א.
נו ס"ז וש"ג.
נז ראב"ה תענית סי' תתנו (ע"ג 591) הובא ברא"ש ריש תענית ופור סי' קד. מ"א סי' ק"ה. ובאם לא שאל כבוד, ראה לעיל סי' קד ס"ד.
נח ס"ז.
נט ברכות כג, סעי' א. מור וש"ע ס"ה. וראה לקמן סי' קפ"ט ס"א וש"ג. סי' רנד ס"ה.
ס שהחזיר, כדלעיל סי' קד שם.

לה סי' א וש"ג.
לו ס"ו ויהי.
לז ממה משה ח"א סי' קנא. שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' ב' ג. עולת המזב' ס"ק ג. נו"ג. באר היטב ס"ק ג.
לח תענית ד, ב. ש"ע ס"א.
לט ראה תענית שם.
מ כדלעיל סי' קד ס"א וש"ג.
מא מ"א ס"ק ב.
מב מ"ב וש"ג.
מג ע"י שם בס"א (לענין הוכחה) וס"ב (לענין הפסקת) וש"ג.
מד מ"א שם.
מה שהדין שצריך לפי"ם הברכה, כדלקמן סי' רסח ס"ב.
מו ע"י מבור בשם ראב"ה תענית סי' תתנו.
מז ראה פור, ב"י, וש"ע ס"ג.
מח ס"ד. וראה תהלה לדור סי' קד ס"ד.
מט ס"ד.
נ ברכות כג, ב' וש"ג. מור וש"ע ס"ד.

שלו

הלכות תפלה קיזיקה

שבח¹⁰⁰ ואין לה ענין בשומע תפלה¹⁰¹ ואם הוא שרוי בתענית¹⁰² וצריך לומר עננו בשומע תפלה¹⁰³ יאמר ותן מל ומטר קודם עננו שהשאלה המורה מעננו שאם לא אמרה כלל מחזירין אותו משא"כ בעננו¹⁰⁴ לכך ראוי להקדימה ואם נזכר אחר התימת שומע תפלה קודם שהתחיל רצה¹⁰⁵ ואמר ותן מל ומטר ואח"כ מתחיל רצה ונחשב כאלו שואלו בשומע תפלה. ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים¹⁰⁶ ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה¹⁰⁷ ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו¹⁰⁸ אע"פ שלא עקר רגליו דינו כעקר וה"ה אם רגיל לומר תחנונים וסיים תחנוניו ואמר אחריהם¹⁰⁹ יהיו לרצון וגו' שבאמירת פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו כמו שיתבאר בס"ה חכ"כ ע"א:

קיה התימת ברכת השיבה וכו' ב' סעיפים:

א השיבה שופטינו חותם בה מלך אורב צדקה ומשפט¹¹⁰ משא"כ בשאר ברכות שאין מלכות כהתימתן אלא כמשפט בלבד משום שנאמר¹¹¹ מלך במשפט יעמיד ארץ.

ומראש השנה עד יום כפור חותם המלך המשפט¹¹² ופירושו¹¹³ הוא מלך המשפט וכן הוא לשון המקרא לפעמים כמו הארון הברית¹¹⁴ ודומיו ואם אמר מלך אורב צדקה ומשפט יתבאר בס"ה תקפ"ב:

ב בכרכת המינים¹¹⁵ צריך לכלול גם הודים שנאמר¹¹⁶ ושבר פושעים וחמאים יחדו ועוזבי ה' יכלו עוזבי ה' אלו המינים¹¹⁷ שאינם מאמינים בדת משה שהיתה מן השמים ופושעים אלו הודים כי פושעים אלו המורדים כמו שכתוב¹¹⁸ מלך מואב פשע ביה.

ובכרכת הצדיקים צריך לכלול גם גרי צדק משום שנאמר¹¹⁹ מפני שיבה תקום וגו' וכתוב אחריו וכי יגור אתך גר וגו' הרי גרים סמוכים לצדיקים¹²⁰ לכך כוללם בכרכת אחת:

קי"מ דין הרוצה להוסיף בכרכות וכו' ו' סעיפים:

א אם רצה להוסיף בכל ברכה מהאמצעות מעין הברכה מוסיף¹²¹ כיצד היה לו הולה

סימן קיח

- א** ברכות יב, ב. מור ושריע.
ב משלי כג, ד.
ג מחזור ויטרי הובא בסור בשם אחינו ה"ר יחיאל. לבוש.
ד ברכות יב, ב. מור ושריע. וראה לקמן רס"ו תקנפ.
ה רש"י ברכות שם ד"ה המלך.
ו יהושע יד, ד.
ז ס"ב.
ח תגליה יז, ב. מור. לבוש. וראה אודותה לעיל ס' פפ ס"א.
ט ישעיה א, כח.
י רש"י מגילה שם ד"ה כלו.
יא מלכים ב, ג, ז.
יב יונת לז, ב. ראה רש"י מגילה שם. וראה לקמן ס' תרכא ס"ג.
יג ויקרא יט, לב – לז.
יד תגליה שם יז, ב. מור. לבוש.

סימן קיט

- א** ע"ז ח, א. מור ושריע ס"א. אבל לא ב' ראשונות וגו'

סא ראה בסעיף הקודם ושל"ג.

סב ראה תוס' ברכות כג, א ד"ה מפני. תר"י ברכות שם (יט, ב ד"ה אטר). מור וכו' ס' קד. מ"א ס' קז

ס' ק.

סג אבדרהם. רמ"א ס"ה. מ"א ס"ק ו.
סד כמבואר בסור ושריע ס' תקסח. וראה לקמן ס' קט

סה ס"ה. ס' תע ס"ג.
סו כמבואר בסור ושריע שם ס"ב. וראה להלן ס' קט שם (לענין ש"ץ).

סז שריע ס"ה.
סח רמב"ם פ"י מנה"ל תפלה ה"ט, ורא"ש ברכות פ"ד ס' ד, ושם בשם בה"ג וראב"ד, הובאו בסור. שריע שם.

וראה רשב"א ורא"ה ברכות כג, א. וראה גם לקמן ס' תקנפ ס"ב.

סח ראה ברכות כג, תר"ב. מור ושריע שם. וכעבר זמן התפלה ראה לעיל ס' קח סוף ס"ז.

סט שריע ס"ה.
ע ראה לקמן ס' קכב ס"א ושל"ג.

עא ס' זה בשע"ר לא הגיע לדינו וראה במ"א שם ס'ק ב. וראה לקמן ס' רצד ס"ה.